

УДК 2+29:17

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.15>

**МОРАЛЬ РЕЛІГІЇ ТА СВОБОДА СОВІСТІ
В АТЕЇСТИЧНОМУ ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРЕДСТАВНИКІВ
КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ НАУКОВОГО АТЕЇЗМУ В. ТАНЧЕРА ТА О. ОГНЕВОЇ**

Марина Москальчук

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет
вул. Володимирська, 60, 01033, м. Київ, Україна*

Наталія Ярмоліцька

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет
вул. Володимирська, 60, 01033, м. Київ, Україна*

Стаття присвячена короткому огляду історії становлення та розвитку наукового атеїзму в Радянській Україні. Цей огляд було здійснено на основі вивчення наукового спадку представників київської школи наукового атеїзму В. Танчера та О. Огневої, ідеї яких стали новаторськими в межах марксистського розуміння релігієзнавства та історії вільнодумства. Головна увага в статті акцентується на світоглядній позиції В. Танчера та О. Огневої, на їхньому дослідженні релігійної та комуністичної моралі, в якому на основі порівняльного аналізу показані недоліки першої та переваги другої, а також на тому, що є спільного в моралі та релігії, як пов'язані між собою питання релігійної моралі та свободи совісті й розуміння суті свободи совісті. Проаналізовано дослідження В. Танчером суті релігійної моралі на основі вивчення ним проблем свободи і необхідності в моральній діяльності людини. Розглянуто визначення вченим поняття «свобода совісті», з якого слідує, що це поняття є важливою умовою культурного розвитку особи; показано обґрунтування тісного зв'язку культури і релігії, в якому релігія представлена органічною частиною духовної культури людства. Окремо проаналізовано дослідження О. Огневою проблеми свободи совісті у філософсько-правовому аспекті. Також було визначено, що на основі науково-матеріалістичного світогляду О. Огнева проводила дослідження сутності проблеми свободи совісті, проаналізувала це поняття в історичному та ідеологічному аспектах, розглянула науково-атеїстичне виховання трудящих. Вивчення питань ролі релігії та моралі в розвитку духовної культури суспільства, а також визначення змісту та сутності релігійно-моральних цінностей минулого допоможуть зрозуміти історичні, загальнолюдські, моральні, правові норми та ідеали, які існували в радянському суспільстві, які стануть у нагоді для подальшого дослідження українського релігієзнавства.

Ключові слова: науковий атеїзм, релігійно-моральні цінності, свобода совісті, релігійна мораль, комуністична мораль.

Наукова спадщина минулого є важливим елементом інтелектуальної історії людства. Нині неможливо зрозуміти історію розвитку сучасного релігієзнавства без оцінки наукового спадку вчених, які працювали в радянські часи. Загалом, більшість сучасних дослідників визнають тотальну залежність офіційної радянської філософії від партійної ідеології та владних інституцій. Також слід визнати і той факт, що певна категорія радянських учених у своїх публікаціях підпадали під цю залежність, однак це скоріше за все були абсолютно типові, стандартні виклади й лаконічні констатації, які використовувались нау-

ковцями лише для проформи й офіційного вживання, на які більшість читачів не звертала ніякої уваги. Хоча атеїстична пропаганда і боротьба за комуністичну мораль усе більше набувала статусу основного складника радянської ідеології, це на зупиняло подальших наукових досліджень, в яких ця пропаганда була скоріше критичним осмисленням історії релігії, яка згодом сформулась у «науковий атеїзм», вивчення якого є актуальним і нині. Питання наукового атеїзму продовжують вивчати, його не тільки піддають критиці, а ще й переосмислюють як феномен культурного та історичного явища радянського суспільства, який з роками не втратив своєї актуальності й потребує детального і неупередженого вивчення.

Проблемам дослідження наукового атеїзму в контексті історії української релігієзнавчої думки присвятили свої наукові розвідки вітчизняні науковці С. Возняк, О. Кисельов, О. Панич, Ю. Терещенко, Н. Шліхта, Я. Стоцький, А. Черній, П. Яроцький та ін.; філософсько-правове розуміння свободи людини, релігійна свобода, свобода совісті стали предметом дослідження таких учених, як М. Бабій, В. Боровікова, Л. Виговський, В. Єленський, В. Козленко, Г. Лаврик, В. Новіков, У. Олійник, Ю. Пайда, Ф. Рудинський, В. Сорокун, І. Сопілко, Б. Тернопільський, Є. Ткаченко, А. Шульга, О. Щадило та ін. Окремо значення наукового доробку вітчизняних учених для української релігієзнавчої думки висвітлювалось у працях А. Колодного, О. Пасічника, О. Предко, Л. Филипович, І. Огородника та ін. Історію радянського атеїзму, свободу совісті, історію вільнодумства досліджували зарубіжні науковці, серед них – Уільям Ван Ден Беркен, Джеймс Метатель, Девід Пауелл, Дуглас Хайд, Сабріна Рамет, Тодд Аллан, Уоллер Саллі, К. Антонов, В. Гараджа, Ю. Зуєв, І. Ільїн, С. Клімова, М. Кириченко, М. Смірнов, О. Султанов, З. Тажурізіна, Т. Чумакова, І. Яблоков та ін. Багато з перерахованих дослідників у вивченні стану радянського релігієзнавства та наукового атеїзму посилались на праці В. Танчера та О. Огнєвої, однак їхні наукові дослідження проблем моралі релігії та свободи совісті в радянському науковому атеїзмі не стали предметом дослідження окремої роботи. Тому метою статті є аналіз особливостей розвитку наукового атеїзму в Радянській Україні в контексті наукових досліджень проблем моралі релігії та свободи совісті В. Танчера та О. Огнєвої.

Науковий атеїзм як феномен ідеологічного і наукового життя проіснував у радянському суспільстві майже півстоліття. Його використовували для атеїстичного виховання та навчання, показували як ідеологічну систему з науково-світоглядними поглядами, в яких заперечувались релігійні уявлення, як навчальну дисципліну, в якій обґрунтовувалось формування теоретичного та практичного відношення до релігії в радянському суспільстві. Загалом, розвиток атеїзму можна простежити, звернувшись до історії зародження цього феномена. Відзначимо, що перші спроби боротьби проти релігії розпочались у далекі 1920-ті р., коли ще не йшлося про науковий атеїзм, але антирелігійна та антиклерикальна пропаганда вже відбувалась у руслі ленінських настанов. Остаточне визнання наукового атеїзму відбулось у 1954 р., після затвердження постанов ЦК КПРС, в яких визнавались недоліки в науково-атеїстичній пропаганді та визначались заходи поліпшення цієї роботи, поступово створювались умови для становлення наукового атеїзму, активно проводилась антирелігійна пропаганда й агітація. Хоча конкретного визначення появи терміна «науковий атеїзм» достеменно невідомо, однак вважається, що саме поняття як таке не застосовувалось, але логічним чином виводилось зі спадщини К. Маркса та Ф. Енгельса, а вся історія релігії подавалась виключно на основі марксизму. Загалом, вивчення релігії в радянські часи майже не відбувалось, були лише гоніння на релігію й обґрунтування цих ідеологічних заходів. Утім сказати, що історію релігії не вивчали зовсім не можна, слід згадати вивчення релігії в духовних академіях, а також відзначити низку відомих філософів, які

займались дослідженнями релігійної проблематики, намагались створити певне уявлення про релігію, вивчали філософію релігії.

Після певного спаду досліджень з середини 50-х р. ХХ ст. науковий атеїзм виходить на новий рівень свого розвитку, який проявляється у створенні інституціональної структури: відкриваються кафедри наукового атеїзму, створюються Інститути наукового атеїзму. У результаті «науковий атеїзм» формується як наукова дисципліна, як науковий напрям, який починають викладати у вищих навчальних закладах, тоді ж виокремлюється низка вчених, які плідно працюють у межах цього напрямку, серед них був професор Київського університету Володимир Карлович Танчер (1915–1998). Український філософ, засновник наукового атеїзму, який одним з перших у СРСР розробив оригінальну концепцію та програму курсу наукового атеїзму як марксистського розуміння релігієзнавства, досліджував розвиток релігієзнавчої освіти в Україні. Майже тридцять років В. Танчер очолював одну з перших створених у СРСР кафедру історії та теорії атеїзму в Київському державному університеті, яка довгі роки була опорною серед українських вищих навчальних закладів, координувала наукові дослідження вчених, що сприяло розвитку релігієзнавчої освіти в Радянській Україні.

Ранній період наукових досліджень В. Танчера був досить активним, він публікує підручник «Основи атеїзму» (1961), «Основи наукового атеїзму» (1971), «Молоді про атеїзм» (1972), «Проблеми теорії наукового атеїзму» (1986) та ін. Серед ранніх робіт ученого привертає увагу праця «Мораль релігії і мораль життя» (1965), в якій В. Танчер досліджує релігійну та комуністичну мораль, вивчає моральні проблеми, намагаючись знайти відповіді на питання: що таке добро і зло; в чому полягає мета людського життя; чому людина робить ті та інші вчинки, а також інші питання, які завжди турбували людство. У марксистському дусі вчений розкриває відношення релігії до питань моралі. Він писав, що релігія ототожнювала себе з мораллю, доводячи, що люди не мислять моралі без релігії, а заперечення релігії, тобто атеїзм, вважався цілковитою аморальністю. Втім наука поступово витісняла релігію з усіх галузей природознавства, що змусило її шукати собі порятунку у вченнях про суспільство, акцентувати на моральній стороні віровчення та висувати моральні проблеми на перший план. В. Танчер аналізує, що є спільного в моралі та релігії, перш за все це специфічні форми відображення навколишнього життя в свідомості людей і те, що вони відображають суспільне буття. Релігія, зазначає вчений, претендує на роль всеохоплюючого світогляду, але виходячи з визнання існування надприродних сил, які керують світом, вона створює фантастичну картину, далеку від дійсної будови світу. Тоді як мораль не претендує на значення повного світогляду, а моральні ідеї та теорії не ставлять перед собою завдання відображати загальну картину світу, вони розглядають і формують певні норми і правила, які регулюють поведінку людей і які підтримуються й встановлюються громадською думкою та звичками. Таким чином, за визначенням В. Танчера, «мораль, або моральність, – це сукупність норм і правил суспільної поведінки людей, що стверджуються їх добровільним громадським визначенням» [2, с. 6]. Вчений пояснює, що мораль і релігія – це дві різні форми суспільної свідомості, між якими існує певний зв'язок і цей зв'язок є наслідком того, що релігія намагається використати всі форми суспільної свідомості для свого поширення. Релігійна мораль полягає в освяченні й обґрунтуванні релігійними принципами певних моральних норм, а також містить низку норм, які склалися в суспільстві, і які є простими законами моралі серед них – засудження вбивства й насильства, вимога поваги до батьків та ін. Також у релігійній моралі можна знайти «специфічні вимоги, яких нема в інших етичних системах: вимога любові до бога, вчення про страждання як благо, про покавання, яке позбавляє людину моральної відповідальності за свої вчинки, і т. д.» [2, с. 9].

Розглядаючи питання про закони моралі в релігії, В. Танчер, як і в більшості досліджуваних ним питань, робить невеличкий історичний екскурс, у такому разі досліджує біблійні заповіді, в яких порушується моральна тема. Насамперед йдеться про прості закони моралі та справедливості, які були вироблені народними масами у багатівіковій боротьбі із соціальним гнобленням і моральними пороками. Саме прості закони моралі, зазначає вчений, використовує релігія. Є низка вчинків, які засуджуються віруючою і невіруючою людиною однаково, адже не знайдеться людини, яка б схвалювала вбивство, крадіжку, насильство, брутальне поводження тощо. За своє довге існування в суспільстві виробились певні норми життя, без яких не може обійтись жодна людина і які неминуче потрапляють у моральні повчання релігії, оскільки були визнані всіма людьми [2, с. 31–32].

Слід зазначити, що науковий атеїзм у радянські часи був досить близьким до ідеології. Перед вченими ставилось завдання – висвітлювати переваги комуністичної моралі перед релігійною, показувати комуністичну мораль як мораль життя, яка має науковий характер, є дієвою й забезпечує людству справжній моральний прогрес. Тоді як релігійна мораль ґрунтується на хибних уявленнях про надприродне, спотворює справжню картину світу, спирається на релігійні догми й намагається утвердити мораль минулого [2, с. 47]. Зауважимо, що В. Танчер дещо заангажовано в ідеологічному сенсі розкриває суть релігійної моралі. Він зазначає, що християнське вчення про мораль стоїть практично на фаталізмі тому, що богослови змушені говорити про свободу волі, про моральну відповідальність людини, про абсолютну волю бога, доповнюючи її припущеннями свободи волі людини. За їхнім визначенням, свобода вибору моральної поведінки людини є, але вона не порушує божественного визначення [2, с. 14]. Тут простежується чітка марксистська позиція в поглядах В. Танчера, де релігійне розуміння свободи волі він показує як типово ідеалістичне й пояснює, що саме ідеалісти розглядають свободу і необхідність як поняття, що виключають одне одного. За визначенням ідеалістів свобода волі – це самовизначення духу, це свобода від зовнішніх умов, тоді як християнське розуміння свободи волі веде до іншої крайності – проголошення цілковитого волюнтаризму. Питання про свободу і необхідність у вчинках людини, зазначає В. Танчер, – це перш за все питання про співвідношення між діяльністю людини й об'єктивними вимогами норм моралі. Свобода людини в моральному відношенні – це можливість свідомого вибору певних вчинків, а «свобода волі саме й полягає в свободі вибору тих її можливостей, що існують в об'єктивній дійсності. Людина не приречена на ті чи інші вчинки, але вона і не вільна заперечувати певні моральні норми суспільства» [2, с. 14–15].

Цікавим є той факт, що в радянському суспільстві права на свободу совісті були жорсткими й повинні були відповідати встановленим ідеологічним вимогам, пропагандистська машина працювала не на користь релігії, яку оголошували причиною всіх негативних явищ у суспільстві. Однак у Конституції СРСР було прописано, що «громадянам СРСР гарантується свобода совісті, тобто право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, правити релігійні культи або вести атеїстичну пропаганду» [6]. Щоправда, уявити, що насправді в радянському законодавстві враховувалось існування релігійних і атеїстичних переконань, а також свобода совісті, досить важко.

У більш пізніх публікаціях В. Танчера, в яких досліджувались питання свободи совісті, вже не знайти тієї критики релігії, яка простежувалась у ранніх працях ученого. В них простежується зв'язок культури і релігії, обґрунтовується, чому свобода совісті є такою важливою умовою культурного розвитку особи. Також учений демонструє істинну основу цього питання, викриваючи перекоханість його марксистським ученням за допомогою утворення нового гуманізму, який відривав релігію від культури. В. Танчер пояснював, що

не можна будувати культуру, заперечуючи її тісний зв'язок з релігією, адже релігія є органічною частиною духовної культури людства, про що свідчить уся історія духовного життя суспільства, коли «заперечуючи язичницьку культуру і разом з тим вбираючи з неї найкращі досягнення гуманізму, християнство відкрило нові обрії гуманізації культури» [1, с. 31].

Дослідженню свободи совісті присвятила свої наукові розвідки і доцент кафедри історії та теорії атеїзму Київського державного університету Олена Вікторівна Огнева (1936–2004). Вона на основі наукового матеріалістичного світогляду розглянула сутність свободи совісті, проаналізувала та порівняла розуміння її марксизмом-ленінізмом і буржуазними ідеологами, дослідила свободу совісті як форму суспільної свідомості та як категорію моралі. Відповідно до вимог ставити в центрі дослідження ідеологічне та політичне протиставлення соціалізму та капіталізму О. Огнева показала переваги соціалістичного ладу, в якому панувала демократичність, визнавались права і свободи людини.

Досліджуючи питання свободи совісті, О. Огнева розкриває розуміння цього поняття з філософської точки зору, пояснюючи це тим, що більшість авторів, переважно юристи, вважають свободу совісті категорією виключно правовою. І це зрозуміло, адже закон гарантує громадянські права як атеїстам, так і віруючим, тому свобода совісті й розглядається юристами як категорія права, але у таких дослідженнях воно відірвано від морально-філософських поглядів на природу самого поняття. Тому, вважає О. Огнева, буде правильно свободу совісті, яка є категорією і філософською, і правовою, розглядати в єдності філософсько-етичного та правового аспектів. Вона досліджує розуміння категорії свободи совісті, вдаючись до історії виникнення цього поняття, характеризує її як форму суспільної свідомості, побічно зазначивши, що совість є однією з основних категорій марксистсько-ленінської етики [5, с. 9–10].

Окремо О. Огнева розглядає свободу совісті як категорію моралі. Історичний матеріалізм, зазначає дослідниця, розглядає моральність як форму суспільної свідомості, яка є теоретичною базою, на якій марксистська філософія будує своє вчення про совість. Відповідно до діалектико-матеріалістичного підходу в цьому питанні совість не є вродженою, вона залежить від соціальних умов життя людини, від її виховання й становища, яке вона займає в суспільстві. «Жодна людина, – зазначає О. Огнева, – від природи ні чесна, ні нечесна, ні моральна, ні аморальна. Саме такою, а не іншою її робить життя в суспільстві настільки, наскільки суспільство робить людину взагалі, робить її мислячою, такою, що говорить, діє у певному напрямі» [5, с. 11]. О. Огнева дає визначення поняттю «совість»: це сукупність емоційних переживань, заснованих на розумінні людиною моральної відповідальності за власну поведінку в суспільстві та оцінка своїх вчинків. Совість не є чимось суто суб'єктивним, що виникло із самого себе, для її виникнення необхідні умови, яким сприяє та чи інша поведінка людини. Ці ж суб'єктивні умови необхідні для того, щоб людина могла залишатись вірною своїй совісті. Такою є радянська людина, яка вихована в душі радянського патріотизму, сприймає належне як суспільно необхідне, її моральний обов'язок – це необхідність діяти у відповідності до інтересів усього народу, усвідомлення свого обов'язку не з примусу, а добровільно, не зі страху, а через совість. Цього не розуміють буржуазні філософи, вони протиставляють розуміння обов'язку розумінню моральної свободи, вони вважають, що моральна свобода можлива лише в тому разі, коли людина не рахується зі своїм громадянським обов'язком, тільки індивідуаліст здатний оволодіти вільною волею. Такі погляди на «абсолютну свободу» та «абсолютну необхідність» ведуть до метафізичних позицій, які в радянські часи вважались хибними і неприйнятними для виховання радянської людини. Адже вважалось, що в соціалістичному суспільстві створені всі умови для виховання та формування совісті радянської людини. У такому середовищі,

зазначає О. Огнева, людина як особистість здатна сама оцінювати власну поведінку, вирішувати, що є добро і зло, що є моральним і аморальним. «Але така внутрішня самооцінка не може формуватися без впливу суспільної моральної оцінки вчинків і дій людини. Ось чому совість і є не чимсь суцільно суб'єктивним від суспільства, а специфічним виявом соціального в індивідуальному. Моральна поведінка людини складається під впливом об'єктивного фактора – громадської думки і суб'єктивного – самої особи і її совісті» [5, с. 12–13].

Говорячи про свободу совісті, О. Огнева зазначає, що вона тісно пов'язана з поняттям «совість». Таке поняття, як свобода совісті, виникає за певних умов, зі зміною цих умов змінюється і сам зміст цього поняття. Розглядаючи поняття свободи совісті в ідеологічному аспекті, О. Огнева наводить приклади розуміння цього поняття в класовому і буржуазному суспільствах. У класовому суспільстві релігія є формою суспільної свідомості, тому кожна суспільно-економічна формація покладає жорсткі обмеження свободи совісті, тоді як у класовому суспільстві свобода совісті є невід'ємною частиною демократичних прав людини. Натомість у буржуазному суспільстві, зазначає О. Огнева, розуміння свободи совісті значно відрізняється від пролетарського. Це можна простежити, вдавшись до історичного аспекту цього питання. Ще у XVII–XIX ст. буржуазні ідеологи розуміли свободу совісті як таку, що відповідає віротерпимості, а подекуди і свободі віросповідання, де віротерпимість припускала існування поряд з державною релігією й інших релігій, а під свободою віросповідання розумілась рівність усіх релігій перед законом і право громадян сповідувати будь-яку релігію. Так, Т. Мор, М. де Монтень, Б. Спіноза, Д. Локк боролись за релігійну нетерпимість, висували лозунг свободи совісті, але маючи на увазі свободу віросповідання. Французькі матеріалісти Д. Дідро, П. Гольбах, К. Гельвецій, Ж. Ламетрі розглядали «свободу совісті як право людини, що дане їй природою. Вони розуміли її не тільки як свободу віросповідання, але й як свободу невір'я» [5, с. 14–17]. Проблеми свободи совісті порушувались і в німецькій класичній філософії. Г. Гегель наполягав на релігійній свободі совісті, Л. Фейєрбах вважав, що справжня свобода совісті немислима без свободи невір'я й критики релігійних забобонів, він «розумів свободу совісті не тільки як право на свободу релігійних або атеїстичних переконань, але насамперед як моральну цінність, невід'ємну якість людини, вільної від релігійних уявлень» [5, с. 17].

Дослідження свободи совісті в науковому доробку О. Огневої тісно переплітались з дослідженнями поняття «гуманізм», яке за визначенням вченої, в широкому сенсі цього слова, являє безмежні можливості людини удосконалюватися, це вимога свободи й захисту гідності особи, це ідея про право людини на щастя. Ідеалістичне трактування суспільно-політичного життя не дає змогу піднятися до такого розуміння гуманізму. Тільки марксизм-ленінізм є науково-теоретичною основою пролетарських принципів свободи совісті, він показує справжній шлях гуманізації людських відносин [5, с. 160–161]. Такі погляди в дусі марксистсько-ленінської ідеології можна було простежити в більшості наукових робіт радянських учених, які не мали права виходити за межі пануючої на той час радянської ідеології.

Наостанок зазначимо, що хоча в радянські часи від філософів вимагалась критика західної, буржуазної демократії, прийом, який був обов'язковим для загальної характеристики, критики, оцінки поглядів і концепцій західних філософів, але у межах загальної, спеціалізованої тематики філософських досліджень у СРСР він не мав особливого значення. Зі зміною ідеологічної політики в країні змінилось і відношення до релігії, відбулась трансформація в суспільній свідомості, на зміну науковому атеїзму приходить нова дисципліна – релігієзнавство, яке продовжує активно досліджуватись і вивчатись сучасними науковцями.

Список використаної літератури

1. Танчер В. Свобода совісті – важлива умова культурного розвитку особи військовослужбовця. *Українське релігієзнавство*, 1998. № 7. С. 31–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_1998_7_8 (дата звернення: 11.06.2020).
2. Танчер В.К. Мораль релігії і мораль життя. Київ : Т-во «Знання» Української РСР, 1965. 48 с.
3. Танчер В.К. Научный атеизм: проблемы теории и задачи практики. *Вопросы атеизма*. 1988. № 24. С. 3–11.
4. Танчер В.К. Про походження релігії. Київ : Молодь, 1957. 39 с.
5. Огнева О.В., Уткін О.І. Свобода совісті реальна та ілюзорна. Київ : Наукова думка, 1982. 183 с.
6. Конституция (Основной Закон) СССР. Принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm> (дата звернення: 11.06.2020).
7. Панич О. Науковий атеїзм як культурна система. URL: <https://uars.info/prints/ur/76/5.pdf> (дата звернення: 11.06.2020).
8. Смирнов М.Ю. О «научном атеизме» и «религиозном энтузиазме». *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*. 2014. Т. 15. Вып. 1. С. 314–321.
9. Колодный А.Н., Филипович Л.А., Яроцкий П.Л. Религиоведение Украины в советское время. *Вопросы религии и религиоведения*. Вып. 6. Москва : ООО ИД МедиаПром, 2010. С. 9–18.
10. Кисельов О. Трансформації наукового атеїзму в Україні за часів перебудови. *Схід. Філософські науки*. № 4 (150). 2017. С. 93–98.
11. Пасічник О. Релігієзнавчий здобуток Володимира Танчера. *Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*. № 2 (2). 2014. С. 31–35.

MORLITY OF RELIGION AND FREEDOM OF CONSCIENCE IN THE ATHEISTIC PROBLEM FIELD OF RESEARCH OF REPRESENTATIVES OF THE KYIV SCHOOL OF SCIENTIFIC ATHEISM V. TANCHER AND O. OGNEVA

Marina Moskalchuk

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Faculty of Philosophy
Volodymyrska str., 60, 01033, Kyiv, Ukraine*

Nataliia Yarmolitska

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Faculty of Philosophy
Volodymyrska str., 60, 01033, Kyiv, Ukraine*

The article dedicated a short review the history of formation and development the scientific atheism in Soviet Ukraine. This review was committed based on study of the scientific heritage of representatives of the Kiev school of scientific atheism V. Tancher and O. Ogneva, whose ideas became innovative within the Marxist understanding of religious studies and the history of free thought. The basic attention in the article focuses on the worldview V. Tancher and O. Ogneva, on their study of religious and communist morality, which on the basis of comparative analysis shows the disadvantages of the first and the advantages of the second, as well as what is common in morality and religion, as related issues of religious morality and freedom of conscience and understanding of freedom conscience. The research is analyzed V. Tancher the essence of religion morality on the basis study him the problem of freedom and necessity in the morality

activities a human. The definition of the concept of freedom of conscience by scientists is considered, from which it follows that this concept is an important condition of cultural development of the person; the substantiation of the close connection between culture and religion is shown, in which religion is represented as an organic part of the spiritual culture of mankind. O. Ogneva's research on the problem of freedom of conscience in the philosophical and legal aspect is analyzed separately. It was also determined that on the basis of scientific – materialist worldview O. Ogneva conducted research on the essence of the problem of freedom of conscience, analyzed this concept in historical and ideological aspects, considered scientific and atheistic education of workers. Studying the role of religion and morality in the development of spiritual culture of society, as well as determining the content and essence of religious – moral values of the past, will help to understand the historical, universal, moral, legal norms and ideals that existed in soviet society, which will be useful for further study of Ukrainian religious studies.

Key words: scientific atheism, religious and morality values, freedom of conscience, religious morality, communist morality.